

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

ДАЙДЖЕСТ

УКРАЇНЬКОЇ ГЕЛЬСІНСЬКОЇ СПІЛКИ З ПРАВ ЛЮДИНИ (УГСПЛ)

ВИПУСК № 7 (39), [ПРОГРАМА USAID «ПРАВА ЛЮДИНИ В ДІЇ»](#)

Квітень-травень 2018

ЗМІСТ

Реалізовані в рамках програми заходи	2
Моніторинг, аналітика та адвокатування прав людини	2
Стратегічний судовий захист	8
Безоплатна правова допомога	10
Просування прав людини та навчання в сфері їх захисту.....	12
Головні новини в сфері прав людини	14

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬСКА
ГЕЛЬСІНЬСКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

РЕАЛІЗОВАНІ В РАМКАХ ПРОГРАМИ ЗАХОДИ

МОНІТОРИНГ, АНАЛІТИКА ТА АДВОКАТУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Національний індекс прав людини

Ініціатива «Національний індекс прав людини»¹ (www.hro.org.ua) охоплює моніторинг виконання Національної стратегії з прав людини, а також впровадження Місцевого індексу прав людини (МІПЛ), розробленого для врахування пріоритету прав людини в ході реформи децентралізації. Програма Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Права людини в дії» підтримує вищезгадану роботу у частині, що стосується забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та населення, постраждалого від конфлікту.

Новини за квітень-травень:

- Приклад впровадження органами самоврядування рекомендацій МІПЛ:

Ще в березні 2018 року експерти Програми з'ясували, як органи місцевого самоврядування в Маріуполі виконують свої обов'язки щодо забезпечення прав постраждалого від конфлікту населення та ВПО. Загалом, місто отримало високу оцінку за напрямом «гідний рівень життя», однак було встановлено, що громадяни недостатньо поінформовані про певні муніципальні послуги. Міська влада продемонструвала увагу до виявленої проблеми, а також свою готовність поліпшувати ситуацію у відповідності до наданих моніторами рекомендацій. Зокрема, [інформуючи](#) місцевих жителів про існуючу гарячу лінію з питань соціального захисту².

- Комітетські слухання щодо стану реалізації Національної стратегії у сфері прав людини:

Метою заходу, який відбувся 18 квітня на базі Комітету Верховної Ради України з прав людини національних меншин та міжнаціональних відносин, було обговорення імплементацію таких стратегічних напрямів як захист прав ВПО; вжиття необхідних заходів для захисту прав осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України; забезпечення прав громадян України, які проживають у контрольованих Російською Федерацією населених пунктах окремих районів Донецької і Луганської областей³; звільнення заручників та відновлення їх прав. Також йшлося про відповідність заходів, передбачених Планом дій з реалізації Національної стратегії прав людини, реальним потребам і викликам та про необхідність внесення змін до зазначеного документа з метою досягнення стратегічних цілей у сфері прав людини та представлення напрацьованих рекомендацій для органів державної влади.

Також йшлося про відповідність заходів, передбачених Планом дій, реальним потребам і викликам та про необхідність внесення змін до зазначеного документа з метою досягнення стратегічних цілей у сфері прав людини та представлення напрацьованих рекомендацій для органів державної влади.

¹ Впроваджується УГСПЛ спільно з Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та у співпраці з іншими громадськими організаціями.

² Нагадаємо, що оцінка МІПЛ базується на польовому моніторингу за участі громадських приймалень, що діють за підтримки USAID. Оскільки активну фазу моніторингу закінчено, наразі можна підсумувати отримані результати.

³ Тимчасово окуповані території в Донецькій та Луганській областях згідно Закону України від 18.01.2018 № 2268-VIII «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях».

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Детальну інформацію можна знайти [тут](#) і [тут](#), а також у відповідній новині [нижче](#).

Відтепер План дій щодо Стратегії інтеграції ВПО ще більше враховує права людини

17 травня УГСПЛ прийняла участь у публічному обговоренні пропозицій та зауваження до проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану заходів з реалізації Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року», яке було ініційовано Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та ВПО. Раніше юристи Програми подавали ряд рекомендацій /змін до Плану дій, деякі з яких були враховані посадовцями. Дана ж подія була головним чином присвячена раніше неврахованим рекомендаціям, оскільки вони є гідними уваги, зокрема:

- ✓ Раніше враховані експертні зауваження стосувались: (1) необхідності надання належної медичної допомоги ВПО, які отримали поранення, травми, каліцтво внаслідок збройного конфлікту; (2) усунення дискримінаційних положень в законодавстві про вищу освіту, які стосуються ВПО; (3) припинення практики незаконного поширення персональних даних з боку органів Пенсійного фонду України та приведення галузевого пенсійного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів захисту прав ВПО.
- ✓ Рекомендації, які Міністерство раніше не враховувало, але пізніше погодилось врахувати з незначними уточненнями та конкретизацією: (1) розробка законодавства про правовий статус захищених осіб (про яких йдеться в IV Женевській Конвенції про захист цивільного населення); (2) створення механізму евакуації рухомого майна з окупованих територій для ВПО, а також (3) розробка механізму компенсації за фактично вилучені земельні ділянки та об'єкти нерухомості для воєнізованих структур з метою проведення військових операцій під час збройного конфлікту.

Модель перехідного правосуддя для України

В рамках Програми USAID «Права людини в дії» УГСПЛ продовжує працювати над розробкою та просуванням модулі перехідного правосуддя, адаптованої до українських реалій. Процес було розпочато у 2016 році – за цей час проведене відповідне [базове дослідження](#) та організовано [міжнародну конференцію \(збірка докладів англійською\)](#).

Наразі ж головні зусилля програми зосереджено на створенні національної дорожньої карти із застосування правосуддя перехідного періоду, а також проведенні інформаційної кампанії, спрямованої на роз'яснення принципів впровадження перехідного періоду та їх актуальності для українського суспільства під час трансформації від авторитарного минулого до демократичної сучасності та від умов конфлікту до пост-конфліктного стану. Для досягнення цієї мети за 3 місяці розроблено рамковий документ⁴ – законопроект «Засади державної політики захисту прав людини задля подолання наслідків збройного конфлікту», який має стати основою для подальшого законотворчості у цій сфері.

Програма продовжує просувати принципи перехідного правосуддя заради врегулювання конфлікту та пост-конфліктного відновлення. Ось дотичні новини за квітень-травень:

⁴ Робочою групою під егідою Уповноваженого ВРУ з прав людини (яка обіймала посаду з 2012 р. по березень 2018 р.), що включала експертів з УГСПЛ, інших НУО та міжнародних організацій, народних депутатів та представників Міністерства з питань ВПО та окупованих територій.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

- 18 квітня законопроект з перехідного правосуддя був вперше офіційно представлений на засіданні Парламентського Комітету з прав людини «Стан реалізації Національної стратегії у сфері прав людини щодо захисту ВПО та осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, звільнення заручників та відновлення їхніх прав» (про яке йшлося вище). А ось широкій публіці та більш детально його було презентовано на [прес-конференції](#) 25 квітня, під час якої спікери поділилися своїм баченням того, що треба зробити для захисту прав пересічного громадянина в умовах збройного конфлікту та окупації.

Нагадаємо, що цей законопроект є невід'ємною частиною національної моделі перехідного правосуддя. Він спрямований на офіційний запуск процесу запровадження механізмів перехідного правосуддя на державному рівні з метою покласти край безкарності, забезпечити правосуддя для жертв війни та постраждалого від конфлікту населенню, притягнути злочинців до відповідальності, забезпечити право знати правду щодо скоєних грубих порушень прав людини та фактів російської агресії, а також надати гарантії того, що конфлікт не повториться в майбутньому.

- Для більш детального роз'яснення принципів правосуддя перехідного періоду громадянам, що не володіють англійською мовою, УГСПЛ опублікувала український [переклад](#) базового [дослідження](#) 2016 року «Підходи ЄС до правосуддя у період конфлікту та перехідний період», проведеного експертами ЄС. Метою цього є сприяння запровадженню моделі перехідного правосуддя, включаючи законопроект, розроблений за підтримки USAID ([дивиться вище](#)) та тих принципів, які було закладено в його основу.
- Декілька публікацій та репортажів на тему перехідного правосуддя та дотичних тем:
 - ✓ Експерти Програми разом з партнерами надали цілу низку інтерв'ю порталу UKRLIFE TV аби пояснити різні аспекти перехідного правосуддя та його загальну важливість для України в умовах конфлікту – [повна відео добірка знаходиться за посиланням](#).
 - ✓ Керівник аналітичного напрямку УГСПЛ Олег Мартиненко [розповів](#) про нещодавно презентований законопроект на Чорноморській ТРК. Також пропонуємо [новий допис](#) у тематичному блозі пана Мартиненка на тему «чому перехідне правосуддя може виявитись міжнародним іспитом для суддів та правоохоронців України».
 - ✓ На додаток ось ще одна [тематична публікація](#) юристки Програми/УГСПЛ стосовно розслідувань воєнних злочинів, що потребує створення в Україні спеціальних процедур та умов.

Рекомендації УГСПЛ увійшли у остаточну версію Заключної заяви та рекомендацій Парламентського Комітету асоціації Україна-ЄС

18-19 квітня 2018 року у м. Страсбург (Франція) проходило 7-ме засідання Парламентського Комітету Асоціації Україна-ЄС, на якому обговорювалися прогрес у виконанні Угоди, особливості двосторонніх відносин, а також різні аспекти політики Європейського Союзу

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНЬСКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

щодо України. Експерти УГСПЛ взяли участь у [написанні «тіньового» звіту](#), який в числі інших документів став основою для прийнятої [Заключної заяви та рекомендації](#) (*посилання англійською*) відповідно до статті 467 (3) Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Певна частина «тіньового» звіту, яку готували експерти УГСПЛ, була підготовлена із використанням напрацювань програми USAID «Права людини в дії».

Концепція Державної стратегії щодо повернення громадян України, які знаходяться під контролем Російської Федерації та/або її агентів все ще залишається актуальною

Оскільки нещодавній законопроект [№ 8205](#) «Про правовий статус і соціальні гарантії осіб, які незаконно позбавлені волі, заручники, або засуджені на тимчасово окупованих територіях України та за її межами» [містить](#) певні загрозливі положення, Програма пропонує бачення того, якою повинна бути державна стратегія України щодо звільнення незаконно затриманих осіб в Криму та Росії, і як державі слід підійти до цього вкрай важливого та чутливого питання. Віддаючи належне зусиллям українського уряду щодо врегулювання цієї проблеми на законодавчому рівні, слід звернути увагу на суттєві розбіжності у визначенні статусу ув'язнених з національними та міжнародними стандартами та на непрактичні положення стосовно допомоги в'язням та їх сім'ям. *Детальний коментар представника Програми можна знайти за [посиланням](#) (російською). Концепція державної стратегії розміщена [тут](#) (англійською мовою).*

Участь у 10-му Інформаційному ярмарку 2018, організованому Програмою USAID RADA

Ця подія, яка відбулась у приміщенні Верховної Ради 15-16 травня, об'єднала численних партнерів USAID, в тому числі й УГСПЛ. Вже традиційно УГСПЛ мала можливість [поширити](#) інформацію про свої досягнення, зокрема деякі аналітичні звіти, пам'ятки та інші матеріали щодо захисту прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні та дотичних тем.

Декілька свіжих аналітичних звітів за підтримки USAID

- [Збройний конфлікт: військова підтримка незаконних збройних формувань «ДНР» та «ЛНР» з боку РФ:](#)

Представлений під час [прес-конференції](#) 31 травня, звіт презентує докази військової підтримки так званих «ДНР/ЛНР» з боку Російської Федерації, що здійснюється шляхом постачання зброї, участі збройних сил РФ в бойових діях, а також організації та планування військових операцій російськими агентами. На підставі аналізу відкритих джерел та зібраних УГСПЛ даних, звіт висвітлює участь у конфлікті на Донбасі не лише регулярних військ Росії, а й найманців з приватних військових компаній, багато з яких мають тісні зв'язки з силовими структурами Росії. Автори зазначають, що для того, щоб притягнути Росію до відповідальності за вчинені воєнні злочини, спершу потрібно довести факт її контролю над східними територіями України (мається на увазі концепція «ефективного контролю», яка широко використовується у практиці Європейського суду з прав людини). Також у звіті надано певні рекомендації

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНЬСКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

українському урядові щодо дій у цьому напрямі. *Резюме звіту [англійською](#) та повний текст [українською](#).*

- Річна доповідь правозахисних неурядових організацій «Права людини в Україні-2017»:

Резюме цього звіту, підготовленого за підтримки USAID, вже доступне для завантаження [українською](#) та [англійською](#). Документ містить огляд проблем, пов'язаних із дотриманням прав людини в Україні в ході збройного конфлікту (включаючи дотримання прав ВПО, ситуацію з дотриманням прав людини в окупованому Криму та контрольованих Російською Федерацією населених пунктах окремих районів Донецької і Луганської областей, незадовільний хід запровадження інституційних реформ тощо).

Для тих, хто хоче не тільки ознайомитись із загальними тенденціями дотримання прав людини в Україні у 2017 році, а й знайти більш детальну інформацію по конкретним темам – [пропонуємо](#) повний перелік публікацій, які було закладено в основу цього звіту з відповідною інфографікою (*англійською та українською*).

Інші новини УГСПЛ у цьому напрямку

- **Презентовано підготовлену за участі УГСПЛ аналітичну доповідь про воєнні злочини на Донбасі**

15 травня під час спільної прес-конференції публічно обговорювалась аналітична доповідь «Говорять застінки. Воєнні злочини проти полонених і факти присутності військовослужбовців РФ на Донбасі». Сама доповідь, основні витяги та відеозапис події доступні за [посиланням](#). Крім того, експерт УГСПЛ надав вичерпні [коментарі](#) щодо питань, розглянутих у цьому звіті.

- **Юристи УГСПЛ виступили співавторами аналітичного звіту щодо деокупації та реінтеграції Криму**

Український незалежний центр політичних досліджень підготував видання «Зелена книга. Політика щодо Криму», яке пропонує аналіз санкційної політики уряду та надає рекомендації щодо її вдосконалення, а також щодо інших заходів, які Україна повинна здійснити для деокупації півострова та його реінтеграції. 23 травня експерт УГСПЛ надав свої коментарі під час [круглого столу](#), організованого для презентації цього аналітичного документа.

- **Відкрите звернення Правозахисного порядку денного до Спеціального представника Державного департаменту США з питань України**

УГСПЛ долучилась до звернення на адресу спеціального представника пана Курта Волкера, яке містить низку [рекомендацій](#) щодо дій, які б сприяли швидшому врегулюванню збройного конфлікту в Україні та подоланню його наслідків.

- **УГСПЛ стурбована новою хвилею переслідувань в Криму**

✓ Застосування кримінального законодавства Російської Федерації на території окупованого Криму є міжнародним злочином та порушенням міжнародного гуманітарного права. Більш того, так звані «анти-екстремістські закони» Росії дуже

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬСКА
ГЕЛЬСІНЬСКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

нечіткі, що дає «правоохоронним органам» на півострові підстави переслідувати проукраїнських громадян (у тому числі кримських татар). Окупаційна влада знову й знову санкціонує безпідставні масові обшуки в будинках кримських татар – ось інформація про [нещодавні випадки](#) (*посилання російською*). Щоб питання не залишилось поза увагою, правозахисники спільно з українськими посадовцями 26 квітня [провели](#) прес-конференцію.

Нагадаємо про сфабриковані справи проти українських громадян Ігоря Мовенка (посилання [один](#) і [два](#)) та проти [Євгена Панова](#), які є лише деякими з багатьох подібних прикладів.

- ✓ 29 травня відбулась ще одна [прес-конференція](#), під час якої правозахисники вимагали від українського уряду прийняття рамкового закону про статус захищених осіб у збройному конфлікті, який би включав питання захисту політичних в'язнів та всіх осіб, які переслідуються за політичними мотивами, а також заручників, які знаходяться в окупованому Криму, надання підтримки їм та їхнім родинам. Також було висловлено думку, що до цього процесу слід долучати представників громадськості та правозахисних організацій та, у першу чергу, самі родини бранців.

Аби отримати більш детальну інформацію про події в Криму, пропонуємо звернутись до розділу [«Головні новини»](#) нижче.

- **УГСПЛ продовжує захищати права постраждалих від конфлікту осіб**

Цього разу йдеться про понад 4 700 засуджених громадян України, яких було примусово переведено з кримських місць позбавлення волі до російських в'язниць після анексії півострова. Юристка УГСПЛ увійшла до робочої групи при Міністерстві юстиції з розробки законопроекту, що присвячений захисту інтересів засуджених, зокрема, щодо визнання їх правового статусу (законопроект стосується засуджених як в Криму, так і на Донбасі). Правозахисники вважають, що Україна робить недостатньо аби допомогти цій категорії своїх громадян, а цей законодавчий документ може поліпшити ситуацію. *Більш детальна інформація наведена [тут](#).*

- **УГСПЛ приєдналась до новоствореної коаліції для захисту громадянського суспільства в Україні**

11 квітня відбулась прес-конференція, присвячена офіційній [презентації](#) Коаліції на захист громадянського суспільства в Україні та її позицій. Коаліція має об'єднати зусилля українських НУО для подолання негативних наслідків переслідувань з боку уряду, з якими стикаються представники громадянського суспільства.

- **Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила низку резолюцій, що стосуються України**

- ✓ 24 квітня 2018 року ПАРЄ ухвалила Резолюцію [№ 2209](#) «Надзвичайний стан: питання пропорційності стосовно відступів, передбачених статтею 15 Європейської конвенції про захист прав людини». Україна є однією з трьох країн, що відступили від деяких статей, передбачених Конвенцією.

Важливо, що протягом всього періоду збройного конфлікту, який відбувається на Донбасі, УГСПЛ наголошувала, що деякі території Донецької та Луганської областей не «тимчасово окуповані», а скоріше знаходяться під «ефективним контролем Російської Федерації» (*наприклад, пункт 4 у посиланні [один](#) та посилання [два](#) – обидва англійською*). Прийняття Резолюції нарешті підтвердило цю позицію та

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНЬСКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

висвітлює її на міжнародному рівні. *Дивиться також дотичний коментар експерта УГСПЛ російською мовою [тут](#). Зовнішні ж коментарі можна знайти [тут](#), англійською.*

- ✓ В своїй Резолюції № 2214 (2018) «Гуманітарні потреби та права внутрішньо переміщених осіб в Європі» ПАРЄ, серед іншого, звертається до України та Росії. Вона закликає Росію припинити постачання зброї, боєприпасів та військового персоналу, що призводить до тривалого порушення норм МГП та прав ВПО на території України, а також надати міжнародним гуманітарним і спостережним місіям доступ до відповідних зон бойових дій, дозволивши їм вивчати гуманітарні потреби ВПО та надавати їм необхідну допомогу. Україну, в свою чергу, закликали створити комісію з виплати компенсацій або повернення майна ВПО. Важливо, що ці питання постійно адвокатується Програмою USAID «Права людини в дії».

СТРАТЕГІЧНИЙ СУДОВИЙ ЗАХИСТ

Метою програми USAID «Права людини в дії» в цьому напрямку є підтримка на національному і міжнародному рівнях стратегічних судових справ для захисту суспільних інтересів⁵, а також їх широке висвітлення серед професійної спільноти та громадськості. Загальна кількість стратегічних справ, підтриманих Центром стратегічних справ (ЦСС) УГСПЛ в рамках програми, складає 212.

Питання компенсації за майно, пошкоджене в ході збройного конфлікту

Оскільки уряд України все ще утримується від виплат компенсації за шкоду, завдану майну людей під час конфлікту, ця важлива проблема повинна знову й знову підійматися на всіх рівнях. Привернення громадської уваги може підштовхнути законодавців до розробки наразі відсутнього механізму компенсацій. В світлі цього пропонуємо інтерв'ю з одним із наших юристів – [посилання російською](#) – в якому детально пояснюється весь процес пошуку справедливості в цій категорії судових позовів. В якості яскравого прикладу наведено підтриману Програмою USAID справу сім'ї Лошадкіних. Ця справа демонструє, що, навіть незважаючи на наявність судового рішення на користь позивача, органи державної влади (а саме Державна казначейська служба) [відмовляються виконувати їх](#)⁶. І це є величезною прогалиною в українському законодавстві: щоб зробити перший крок для її усунення, правозахисники радять [створити](#) єдиний реєстр знищеної власності⁷.

⁵ Найпотужніший інструмент захисту прав людини; ведуться в інтересах громадянина чи групи громадян з метою досягнення системних змін в правовій сфері на благо суспільства та використовується з метою створення судової практики (прецедентів).

⁶ Наприкінці січня 2018 р. юристи Програми [виграли](#) важливу справу на національному рівні: сім'ї Лошадкіних, що постраждала від бойових дій, було присуджено понад два мільйони гривень компенсації матеріальної шкоди та 200 тис. грн. моральної шкоди. Пізніше юристи також досягли успіху в апеляційному суді, який зобов'язав державу сплатити компенсацію постраждалим ([посилання на судове рішення](#)).

⁷ Нагадаємо, що Програма пропонує власне бачення політики щодо компенсації в рамках законопроекту «Про засади державної політики захисту прав людини в умовах подолання наслідків збройного конфлікту», розробленого як рамковий документ для запровадження моделі перехідного правосуддя в Україні.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНЬСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Необхідність розробки механізму компенсації як матеріальної, так і моральної шкоди завданої жертвам збройного конфлікту, знайшла своє відображення у [Підсумковій заяві](#) та рекомендаціях (*посилання англійською*) Парламентського комітету асоціації між Україною та ЄС, для якого УГСПЛ надала деякі матеріали, а також в законопроекті щодо питань правосуддя перехідного періоду, розробленого за підтримки USAID. Крім того, у Резолюції № 2214 (2018) «Гуманітарні потреби та права внутрішньо переміщених осіб в Європі» ПАРЕ закликає Україну створити комісію для компенсації або повернення майна ВПО. Це також відповідає баченню УГСПЛ/Програми щодо захисту інтересів ВПО (а саме їх майнових прав), що, поміж іншим, включає й адвокацію законопроекту N 2167⁸ (наразі чекає на схвалення парламенту).

Судова справа за підтримки Програми USAID щодо розслідувань злочинів, скоєних на території Державної кримінально-виконавчої служби України, яка розглядалась Конституційним судом

24 квітня Конституційний суд [визнав](#) частину шостої статті 216 Кримінального процесуального кодексу такою, що протирічить Конституції України, і постановив скасувати її. Судове рішення також зобов'язало Верховну Раду України врегулювати всі нормативні положення відповідно до рішення і, таким чином, до Конституції України.

Це є продовженням роботи, яку було розпочато ще в 2017 році, коли Програма підтримала підготовку [юридичної позиції \(amicus curiae\)](#) щодо конституційності зазначеного положення Кримінального процесуального кодексу. Цю позицію було згодом представлено на [засіданні](#) Конституційного суду. Справа, порушена за конституційним поданням Уповноваженого ВРУ з прав людини, стосувалась ефективності розслідування злочинів слідчими органами Державної кримінально-виконавчої служби України. УГСПЛ/Програма вважає, що зазначене положення призводить до інституційної залежності слідчих органів та порушує вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) щодо незалежності слідчих органів, а це призводить до неефективного розслідування злочинів та порушення виконання Україною її міжнародних зобов'язань.

Інші новини УГСПЛ у цьому напрямку

- **Важливе рішення ЄСПЛ щодо продажу сільськогосподарських земель**

Важливе рішення було [прийнято](#) (*посилання російською*) Європейським судом з прав людини у справі, що стосується мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення – чому це є значним успіхом Центру стратегічних справ УГСПЛ, можна прочитати [тут](#).

- **Чому Україна не робить більше аби звільнити своїх громадян, яких Росія тримає у заручниках**

На сайті Атлантичної ради опубліковано [статтю](#) (*посилання англійською*), що базується на відповідній позиції УГСПЛ (включаючи аналітичний звіт «В'язні війни. Міжнародна практика щодо звільнення полонених, заручників і політ'язнів: висновки для України» – [повна версія звіту українською](#), [резюме англійською мовою](#)).

⁸ Законопроект № 2167 від 18 лютого 2015 року «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (компенсація вартості пошкодженої власності ВПО)».

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНЬСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

В продовженні цієї теми пропонуємо також ознайомитися з [інтерв'ю](#) нашої юристки щодо ситуації з політичними в'язнями (*посилання російською мовою*).

- **Українцям, які пройшли полон, не виплачують допомогу**

В ефірі Громадського радіо експертка ЦСС [розповіла](#) (*посилання російською*) про особливості практики розслідування воєнних злочинів в Україні, звільнення полонених та гарантованих їм виплатах.

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА

[Мережа громадських приймалень УГСПЛ](#) продовжує надання безоплатної правової допомоги (в т.ч. у формі виїзних засідань у віддалених районах), проведення інформаційно-просвітницьких заходів в сфері прав людини, а також документування воєнних злочинів та порушень прав людини, пов'язаних з конфліктом.

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках програми «Права людини в дії» підтримує діяльність громадських приймалень (ГП) в м. Слов'янську, [Торецьку](#), [Маріуполі](#), Краматорську, [Покровську](#), [Сумах](#) та Дніпрі, які надають допомогу постраждалому від конфлікту населенню, а також [спеціалізовані приймальні](#) зі справ вимушених переселенців АР Крим та м. Севастополь у м. Києві та Херсоні.

Робота з підвищення обізнаності громадян з питань захисту їх прав

- Щодо порушень прав кримчан:
 - ✓ Одне з проблемних питань полягає в тому, що працівники міграційної служби продовжують [відхиляти заяви](#) жителів Криму (*посилання російською*), що бажають отримати український паспорт або просто оновити фотографію в ньому. До того ж, керівництво Державної міграційної служби України не роз'яснює своїм працівникам, як треба працювати з мешканцями окупованих територій аби не порушувати їхні гарантовані законом права.
 - ✓ Юрист УГСПЛ [надав](#) детальне інтерв'ю на низку тем, що мають відношення до захисту прав кримчан на материковій Україні. А в цьому [інтерв'ю](#) (*посилання російською*) команда наших юристів розповідає, як кримчани можуть вирішити різні адміністративні проблеми, з якими їм доводиться стикатись на материковій Україні.
 - ✓ Юрист херсонської приймальні УГСПЛ [пояснив](#) ситуацію довкола відмов представників українських держорганів надавати кримським ВПО гарантовані їм соціальні виплати. При цьому чиновники вимагають документи з Росії на підтвердження того, що особа не отримувала подібних виплат на півострові.
- Вийшло декілька подкастів з циклу «Правова абетка» за участі юриста Покровської приймальні – вони торкаються таких тем як (1) [зловживання](#) з боку Національної поліції, зокрема, з акцентом на постраждалі від конфлікту території, (2) [перетин](#) кордону з окупованими територіями та ті проблемні питання, з якими при цьому стикаються люди.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

- Громадська приймальня у Слов'янську на своїй [Facebook-сторінці](#) пояснює юридичні аспекти отримання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, а також розповідає про права та гарантії, що надає такий статус.
- Юристка сумської приймальні взяла участь у [відкритій лекції](#) для студентської молоді м. Суми, яка була організована Міністерством юстиції в рамках проекту «Я маю право». Мета заходу – підвищити рівень обізнаності щодо такої важливої теми, як боротьба з насильством в сім'ї.
- Оскільки уряд наразі не забезпечує належний рівень соціального захисту для визволених полонених, представники цієї групи постійно звертаються до приймалень УГСПЛ (зокрема, у Дніпрі), щоб отримати допомогу при поданні звернень до ЄСПЛ. Випуск новин телеканалу «1+1», присвячений одній з таких справ, що проводилась за підтримки USAID, можна знайти за [посиланням](#).

Нещодавні здобутки приймальні на ниві правозахисту

- Успіхи громадської приймальні в м. Суми:
 - ✓ Правозахисники [допомогли](#) чоловіку визнати факт смерті його батька та отримати офіційне свідоцтво навіть попри те, що смерть трапилась непідконтрольній Україні території.
 - ✓ Приймальня [допомогла](#) літній жінці, ветерану праці та ВПО з Луганської області, відновити призупинені пенсійні виплати, а також отримати накопичену пенсійну заборгованість.
 - ✓ Внутрішньо-переміщеній родині з Донецької області допомогли довести право на цільову фінансову допомогу. Справа полягає в тому, що вимушеним переселенцям ця допомога може надаватись лише за наявності офіційного визнання того, що їх попереднє місце проживання є окупованим, а це, на жаль, може зайняти деякий час для невеликих сільських населених пунктів, оскільки держава діє досить повільно у цих питаннях. Юристам приймальні вдалось добитись справедливості, [довівши](#), що село, в якому мешкала родина, дійсно окуповане.

- Діяльність з захисту прав представників кримськотатарського народу, які постраждали від окупації:

З 2014 року, коли Верховна Рада України ухвалила Закон «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою», питання про сплату державою компенсації депортованим особам або їх спадкоємцям залишається актуальним через те, що закон не працює, оскільки Кабінет Міністрів не розробив механізму для здійснення платежів. Попри це, юрист Програми/ УГСПЛ підмічає певні [позитивні зміни](#). Тут варто згадати про нещодавню перемогу УГСПЛ в суді, [рішення](#) якого було на користь нашого клієнта, що подавав позов для отримання компенсації⁹.

⁹ УГСПЛ сприяє зберіганню історичної пам'яті та вшановує жертв злочинів минулого, таких як [депортація кримських татар у 1944 р.](#), а також приділяє увагу захисту цієї особливо вразливої категорії людей на сучасному історичному етапі.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬСКА
ГЕЛЬСІНЬСКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

ПРОСУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА НАВЧАННЯ В СФЕРІ ЇХ ЗАХИСТУ

УГСПЛ продовжує організацію навчальних заходів з прав людини, а також бере участь в розробці комплексної національної політики в галузі освіти у сфері прав людини. Ця діяльність здійснюється в рамках Всеукраїнської освітньої програми «[Розуміємо права людини](#)» (РПЛ)¹⁰, яка в даний час є єдиною неформальною системою освіти, що має матеріальну базу для своєї діяльності – Освітній дім прав людини в Чернігові (ОДПЛ-Чернігів).

Освіта з прав людини для юристів

Добіг кінця пілотний цикл інноваційного навчального курсу УГСПЛ для адвокатів та суддів

19-20 травня відбулась заключна зустріч в рамках навчального курсу «Стандарти прав людини в практиці адвокатів та суддів», яка мала за мету підвести підсумки впровадження всього курсу, провести останні заняття та нагородити випускників. Так, 16 адвокатів та 18 суддів, що представляють 18 областей України, були відзначені дипломами та сертифікатами про завершення курсу. Серед іншого, програма заходу включала лекцію та презентацію книги «Великі дебати про Європейську конвенцію з прав людини» (її автор – відомий експерт в галузі міжнародного права прав людини Костянтин Дегтярьов), муткорт «Права людини в умовах окупації», а також панельну дискусію «Правозахисники та держава: загрози, виклики та можливості» за участі визнаних експертів у сфері прав людини.

Деякі враження та відгуки безпосередніх учасників курсу можна знайти на їх особистих сторінках у Facebook – за посиланнями [один](#), [два](#) та [три](#).

Трохи раніше Програма провела [п'ятий очний семінар](#) в рамках курсу для ознайомлення з практичними аспектами застосування знань, які було отримано під час заочного навчання з теми «Право на безперешкодне користування майном (стаття 1 протоколу першого ЄКПЛ)».

¹⁰ Заснована в 2007 році, програма РПЛ спрямована на інкорпорування цінностей та принципів прав людини в систему формальної освіти, а також розвиток неформальної освіти в галузі прав людини, таким чином сприяючи культивуванню культури поваги прав людини, зміцненню поваги до верховенства права в Україні, сприянню міжкультурному порозумінню та принципам мирного вирішення конфліктів. Наразі РПЛ нараховує понад 3 500 випускників зі всієї України.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬСКА
ГЕЛЬСІНЬСКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Ці два заходи були заключними у першому циклі курсу, що пілотувався з березня 2017 по травень 2018 року; детальніше ж про курс можна дізнатись на відповідному [сайті](#). Щодо наступних планів, то Програма/УГСПЛ наразі працює над оновленням курсу, щоб врахувати накопичений досвід та відгуки всіх учасників. Незабаром розпочнеться другий цикл, під час якого ще більше уваги приділятиметься правовим викликам, які створює збройний конфлікт для адвокатів та суддів в Україні. Що стосується слухачів, то пріоритет у їх відборі буде надаватись фахівцям-практикам з регіонів, постраждалих від конфлікту, або тим, хто безпосередньо працює зі справами, пов'язаними із конфліктом.

Неформальна освіта з прав людини

Участь у інформаційному заході «Містечко USAID» в Кривому Розі

В рамках Містечка USAID 19 травня було організовано майданчик «Права людини в дії», де відвідувачі мали змогу отримати інформацію про діяльність УГСПЛ, приймалень з надання населенню безоплатної правової допомоги, що діють за підтримки USAID, а також місцевих партнерів. Особливий акцент було зроблено на інформуванні людей про модель правосуддя перехідного періоду для України, що розроблюється за підтримки USAID.

Крім того, наша команда разом з партнерами надала десятки консультацій відвідувачам щодо різних питань, пов'язаних із захистом прав людини, в тому числі в умовах збройного конфлікту. Близько 60 дітей та підлітків прийняли участь в інтерактивних іграх «Борці за права» та «Намалюй права дитини». Також було організовано бібліотечку з питань дотримання прав людини під час гуманітарної кризи, де всі бажаючі могли отримати цікаву для них літературу.

Формальна освіта з прав людини

Презентовано розроблений за участі УГСПЛ проект Загальнодержавної програми освіти у сфері прав людини

21 травня 2018 року відбулась [конференція](#), до порядку денного якої були внесені проекти загальнодержавної програми та плану дій до неї (*можна знайти [тут](#)*), спільно розроблені трьома міністерствами (юстиції, освіти та інформаційної політики), а також представниками громадянського суспільства (в тому числі УГСПЛ та Освітнім домом прав людини-Чернігів, що підтримувався Програмою протягом 2014-2017 рр.).

Метою програми є запровадження освіти в галузі прав людини у систему формальної освіти, (як початкової, так і середньої), що передбачено Національною стратегією у сфері прав людини та є першим кроком на шляху впровадження Всесвітньої програми ООН освіти в області прав людини¹¹. Потім проект буде допрацьований усіма зацікавленими сторонами та поданий до Кабінету Міністрів для розгляду та прийняття.

¹¹ Це можна вважати продовженням діяльності Програми, і базується на заходах, проведених у попередній цикл з метою сприяння якісним стабільним змінам, просуванню та запровадженню верховенства закону, прав людини і демократичних цінностей та принципів в українську систему формальної освіти.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬСКА
ГЕЛЬСІНЬСКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

Експерти ділилися знаннями щодо правосуддя перехідного періоду в рамках навчальної програми для майбутніх спеціалістів в сфері міжнародного права

У травні добіг свого кінця «Правозахисний практикум», який викладався УГСПЛ для студентів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Курс тривалістю в 120 годин (в які входять лекції від правозахисників, практичні заняття та інноваційні завдання для самостійної роботи) спрямований, у першу чергу, на студентів, але був відкритий також для інших бажаючих. Завершальні заняття курсу були присвячені таким темам як [«Міжнародні стандарти роботи поліції. Застосування міжнародних стандартів в діяльності міжнародних поліцейських місій ООН»](#) та [«Права людей з інвалідністю та осіб з проблемами психічного здоров'я. Запобігання та протидія дискримінації за ознакою інвалідності та стану здоров'я»](#).

Вже у наступному році цей курс буде оновлено, щоб він повністю відповідав трендам правосуддя перехідного періоду.

Інші новини УГСПЛ у цьому напрямку

- **УГСПЛ підписала Меморандум про співпрацю з міністерствами юстиції та освіти**

Меморандум [затверджує](#) взаємодію Спілки та міністерств у створенні ефективної та функціональної системи освіти у сфері прав людини з метою реалізації Плану дій до Національної стратегії у сфері прав людини до 2020 року, а також Плану дій щодо Загальнодержавної програми освіти у сфері прав людини.

ГОЛОВНІ НОВИНИ В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Президентський законопроект щодо позбавлення жителів Криму українського громадянства відкликано

Президент Петро Порошенко відкликав законопроект № 8297 «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо удосконалення окремих положень», який (нібито) передбачав позбавлення мешканців Криму громадянства України у разі здійснення ними виборчих або інших прав та обов'язків, наданих/передбачуваних іноземним громадянством держави-окупанта. Оскільки згадана законодавча ініціатива була дуже спірною, УГСПЛ/Програма у співпраці з партнерами провела адвокаційну кампанію, щоб висловити свою занепокоєність з цього приводу¹². Справа в тому, що, незважаючи на те, що законопроект фактично не давав підстав для позбавлення громадянства, його мета все ще залишалась неясною. В результаті ніхто не міг передбачити його юридичні наслідки для жителів Криму.

¹² Як приклади – відповідний [медіа-захід](#) (посилання англійською), [аналіз законопроекту](#), а також серія виступів в ЗМІ – [перший](#), [другий](#) та [третій](#) (зокрема, російською).

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬСКА
ГЕЛЬСІНЬСКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

УГСПЛ [підтримує](#) рішення Президента відкликати законопроект та висловлює готовність зробити внесок у відкритий процес розробки законодавства щодо конфлікту та окупації.

Законопроект № 8068 про національну безпеку та оборону України прийнято в першому читанні

[Презентуючи](#) законопроект, Секретар Ради національної безпеки і оборони України Олександр Турчинов зазначив, що цей документ має стати ключовим інструментом реформи у сфері національної безпеки. За його словами, щоб посилити сектор безпеки і оборони України, реформи мають забезпечити збереження української державності в світлі сучасних загроз і, перш за все, агресії з боку Росії. Пан Турчинов підкреслив, що законопроект розроблено у тісній співпраці з експертами з НАТО, ЄС та США.

Велика палата ЄСПЛ розгляне чотири позови проти Росії щодо Криму та східної України

Чотири міждержавні позови, подані Україною проти Російської Федерації, будуть розглянуті Великою палатою Європейського суду з прав людини. Важливим є те, що Велика палата зазвичай розглядає найбільш значні скарги (рішення приймається 17 суддями, тоді як в інших справах їх три або сім). Заяви стосуються звинувачень України проти РФ та озброєних груп, які Росія ймовірно контролює, у порушенні Європейської конвенції з прав людини. *Більш детальну інформацію можна знайти [тут](#) (англійською) та [тут](#) (українською).*

Заява МЗС України щодо звернення України до Міжнародного суду ООН стосовно тлумачення наказу суду про застосування тимчасових заходів проти РФ

Україна [звернулась](#) до Міжнародного суду ООН з проханням надати остаточне тлумачення Наказу суду щодо застосування тимчасових заходів, який був прийнятий в минулому році. В 2017 р. Україна в Міжнародному Суді ООН ініціювала справу проти Російської Федерації з метою її притягнення до відповідальності за фінансування та підтримку актів тероризму в Україні, а також участі в здійсненні актів расової дискримінації в рамках агресії проти України. Своім Наказом Міжнародний суд ООН серед іншого зобов'язав Росію «утриматись від вжиття чи підтримання обмежень відносно можливості кримських татар зберегти власні представницькі інституції, включаючи Меджліс». Минув рік, та, незважаючи на чіткий припис Наказу, РФ продовжує здійснювати заборону та перешкоджати діяльності Меджлісу.

Кримські татари потерпають від нової хвилі переслідувань в окупованому Криму

- ✓ [Політично-мотивовані арешти кримськотатарських активістів:](#)

21 травня 2018 року двоє кримськотатарських активістів, Едем Смаїлов та Сервер Мустафаєв, були затримані після обшуків у своїх будинках в анексованому Росією Криму. Згідно із заявою, опублікованою окупаційною «владою», обидва активісти підозрюються у приналежності до забороненої в Росії організації Хізб-ут Тахрір (*певні деталі про перебіг подій можна знайти [тут](#)*). Міністерство закордонних справ України [опублікувало](#) відповідну заяву стосовно цих подій.

З офіційною позицією УГСПЛ можна ознайомитись за [посиланням](#), а [тут](#) опубліковано відповідне звернення до міжнародних організацій та урядів іноземних країн.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

✓ Викрадення та побиття делегата Курултаю кримськотатарського народу:

23 травня в окупованому Криму Федеральна служба безпеки РФ викрала Асана Егіза, делегата кримськотатарського Курултаю. Пізніше його знайшли зі слідами побоїв. Цей випадок, як і безліч інших аналогічних випадків переслідування та жорстоких репресій проти кримськотатарського народу, свідчить про цілеспрямовану кампанію Росії проти проукраїнські налаштованого населення півострову. Міністерство закордонних справ України висловило протест проти таких дій (*посилання російською*), порівнюючи це з новою хвилею депортацій, але цього разу в новому, гібридному, форматі.

Цей дайджест було розроблено завдяки щедрій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках програми «Права людини в дії», яка виконується Українською Гельсінською спілкою з прав людини. Зміст публікації не обов'язково відображає погляди USAID або Уряду Сполучених Штатів Америки.

Американський народ, через USAID, надає економічну та гуманітарну допомогу по всьому світу понад 55 років. В Україні допомога USAID надається у таких сферах як: економічний розвиток, демократія та управління, охорона здоров'я і соціальний сектор. Починаючи з 1992 р., Агентство США з міжнародного розвитку надало Україні технічну та гуманітарну допомогу на суму 1,8 мільярда доларів.

Детальнішу інформацію про програми USAID в Україні можна отримати на офіційному веб-сайті USAID <http://ukraine.usaid.gov> та сторінці у Facebook <https://www.facebook.com/USAIDUkraine>.

Програма USAID «Права людини в дії», контактна інформація:

Українська Гельсінська спілка з прав людини
вул. Фролівська, 3/34, Київ, Україна
тел.: 044 485 17 92, факс: 044 425 99 24
Електронна пошта: t.tsymbriivskyy@helsinki.org.ua
Веб-сайт: <http://helsinki.org.ua/>